

Helytörténeti album 2.

Hetény

Hetényiek kálváriája

Villa Heten Polgári Társulás
2014

Támogatóink

A kiadvány a „Hetény múltja nyomtatásban”
pályázat keretén belül kerül kiadásra

Minden jog fenntartva.

**A kiadványt vagy annak bármely részletét a szerzők
engedélye nélkül bármilyen formában vagy eszközzel
reprodukálni, tárolni és közölni tilos.**

Nyomdai előkészítés: namedia

Szöveg és képek © Androvics Franciska, Rancsó Dorottya, 2014.

© Villa Heten Polgári Társulás, Rancsó Péter, Lucza Enikő,
Rancsó Andrea, Hetény 2014.

ISBN 978-80-971731-4-2

Kedves Olvasó!

Nagy örömünkre szolgál, hogy immár második kiadványunkat tartja kezében. A Bethlen Gábor Alap jóvoltából sikeres pályázat megvalósításán dolgozunk, melynek köszönhetően ismét beleolvashatnak Hetény múltjába.

Most két fiatal hölgy munkáját ajánljuk szíves figyelmükbe, akik a Tarczy Lajos Alapiskola diákjaiként ismerték meg és sajátították el a helytörténeti kutatómunka alapjait. Sokat dolgoztak, sok segítséget kaptak nemcsak az iskolától, de Önöktől is. A Hetényi kálvária című munkájukban kényes témát, fájdalmas történelmi korszakot igyekeztek feldolgozni. A kitelepítésekről és deportálásokról szóló dolgozatban az elkészített riportok alapján a hetényi sajátosságokat mutatják be.

Polgári társulásunk fontosnak tartja a múlt megismerését, hiszen talán ez fejezi ki legjobban Hetény lelkét. Ezeknek az összegyűjtött adatoknak és lelki adományoknak köszönhetően van most jelenünk. Megőrzésükkel, úgy gondoljuk, lesz jövőnk is! Merem ezt leírni azért is, mert Önök nélkül ez az újabb kiadvány nem jött volna létre.

Kérem, fogadják szeretettel köszönetképpen a sok segítségért!

Üdvözlettel:
PaedDr. Rancsó Andrea
Villa Heten PT

Androvics Franciska, Rancsó Dorottya

Hetényiek kálváriája

Kutatásunk témájának a második világháborút követő politikai döntéseket választottuk. Elsősorban azért, mert könnyűnek és egyszerűnek véltük, azon okból is, hogy dédszüleinktől gyakran hallottunk erről az időszakról. Kézenfekvőnek bizonyult, hogy az oral history (elbeszélrt történelem) módszerével dolgozzuk fel a hetényi kitelepítések és deportálások időszakát.

Hetényi iskolás gyerekek 1936-ban. A képen láthatók több mint fele ki lett telepítve

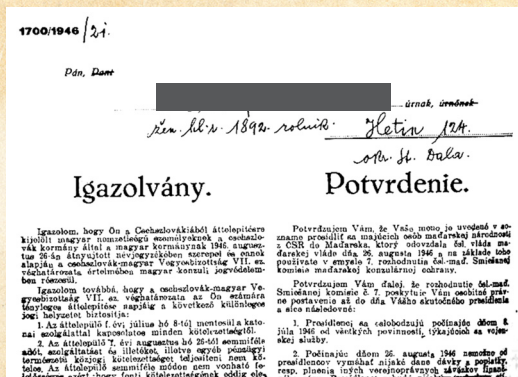
S hogy mit jelentenek e fogalmak? A deportálás az állam által kijelölt tartózkodási helyre kényszerítés,¹ mely során meghatározott súlyú csomagot vihetek magukkal az emberek (Ezt 15–25 kg között határozták meg, de nem volt ritka, hogy a családok mindenüket viheték magukkal). A hetényi deportáltak Csehországba kerültek kényszermunkára – a listát, melyen a nevük szerepelt, „fekete lapnak” nevezték adatközlőink.

¹ <http://www.kislexikon.hu/deportalas.html>, (2013. 10.10)

A kitelepítés olyan tevékenység, melynek során az állami hatóságok egy terület lakosait vagy azoknak egy részét ideiglenesen vagy véglegesen más lakhelyre költöztetik, ahová mindenüket vihetik – bútorokat, állatokat stb.

(egy- visszaemlékezésekből kiderült, hogy még a ház cserepeit is leszedték, s a gerendákat összemélték, hogy ne hagyják itt az idegeneknek). Az értesítést a kitelepítésről „fehér lapnak” nevezték.

Az időszak eseményeinek tanulmányozása során megtudtuk, hogy a második világháború végén felújított Csehszlovákia egy szláv nemzetállam kiépítésére törekedett. Céljukat a magyar kisebbség

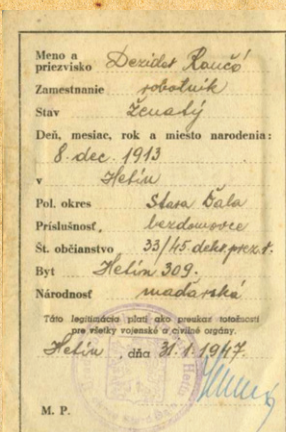

A „fehér lap”

egyoldalú kitelepítésével akarták elérni, ehhez azonban nem kapták meg a győztes nagyhatalmak hozzájárulását. Így a szlovákiai magyarságtól a Magyarországra ráerőltetett lakosságcseré, valamint az úgynevezett reszlovakizáció (vissza-szlovákosítás) útján igyekeztek megszabadulni.² (Már maga a lakosságcseré-egyezmény ténye megdöbbentett minket, s feltettük a kérdést magunknak, hogy lehett-e a felvilágosult 20. században az államok között aláírni, megfogalmazni egy ilyen dokumentumot.)

Aki nem akart reszlovakizálni, arra a deportálás várt, melyet a Szlovák Telepítési Hivatal 1946. november 4-én kelt 12-771-I/1-1946. számú bizalmas irányelvei alapján hajtottak végre. Ezek szerint Csehszlovákia „átcsoportosítható” volt minden magyar nemzetiségű személy, akit Eduard Benes 1945. augusztus 2-i 33/1945. számú alkotmánydekrétuma megfosztott csehszlovák állampolgárságától, kivéve a Dél-Szlovákia 23 járásából reszlovakizáltakat, valamint a lakosságcseré-egyezmény alapján magyarországi áttelepítésre jelöltek. Ezen elvek alapján dédnagyapám, id. Rancsó Dezső is hontalanná vált, s rákerült a kitelepítésre kijelöltek listájára, személyi igazolványában állampolgársága hontalanként van feltüntetve. (Sajnos a Hetényen reszlovakizáltakról nem találtuk hiteles adatokat, csak az idősek elbeszélései alapján mondhatjuk el, hogy kevesen vállalták, hogy szlováknak vallják magukat, inkább azon igye-

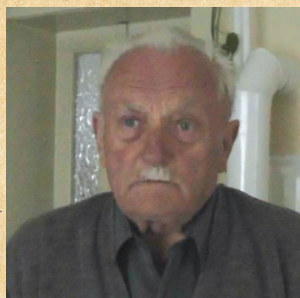
² <http://www.mtaki.hu/data/files/246.pdf>, (Popély, Á.: A szlovákiai magyarság deportálása, online, 01.10.2013)

Rancsó Dezső igazolványa

keztek, hogy valamilyen igazolást szerezzenek be arról, hogy a háború idején bekapcsolódtak az ellenállási mozgalomba).

A deportáltak névsorán 68 hetényi család szerepelt, köztük az én dédnagyapám, Kocsis Dezső is a szüleivel. A dédnagyszülők visszaemlékezéseiből és Zajos Ernő megmaradt naplójából próbál-

Zajos Ernő

A deportálások kezdeti időpontjáról eltérő adatokat találtunk. Javarészt novemberre tehető a kezdet, de Heténybe már 1945. október 23-án megérkeztek a katonák, hogy UNRA típusú amerikai teherautóikkal összeszedjék az embereket. A 88/1945. számú elnöki dekrétum, amelyre hivatkozva a közmunkát elrendelték, a férfiaknál 55, a nőknél 45 évben határozta meg a közmunkára kötelezhetőek felső korhatárát. A lista összeállításánál azonban ezek a rendeletek nem voltak

UNRA teherautó

betartva: a férfiakat 60, a nőket 55 éves korig vitték. A listát komiszárok állították össze, Hetényen ketten voltak.

A falusiak már tudták, hogy kiket visznek el, a csomagok is el voltak készítve, de napközben, aki csak tehette

bujkált. „Figyelők” voltak kiállítva, hogy lessék, mikor jönnek a katonák. A várakozó figyelők társaságának tagjai: Bordán József tanító, Csizmadia Dezső, Csintalan Miklós, Tóth Benő, Pécsi Lajos, Zajos Ernő, Bordán József, Csintalan László, Sári Gyula. Ők gyakran jártak át Bordán József tanító úrhoz, ahol rádión hallgatták a híreket.

A katonák 1945. október 23-án este nyolc órakor jelentek meg, amikor már általában mindenki otthon volt. Gyorsan körbefogták az egész falut, s mentek

„Figyelők” 1945-ben

a listás családokhoz. Nekik 15–20 perc állt a rendelkezésükre, hogy a község házához menjenek. Onnét este 11-kor vitték el őket Ógyallára (Hurbanovo), ahol a régi katonai parancsnokságon aludtak. A hetényi deportáltak: Zajos Mihály, Zajos András, Zajos Zsófia, Szabó István, Szabó Miklós, Sári

Lajos, Dékány István, Szabó Dezső, Fekete Vince, Horváth Géza, Kosdi Dezső, Lucza Balázs, Pécsi István, Dékány János, Ollé Gábor, Tóth Sándor, Lucza Zoltán, Csintalan Benő, Szabó Sándor, Szabó Balázs, Nagy Lajos, Kocsis Dezső, Rancsó Mihály, Szalai Benő, Szalai Dezső, György András, Magyar Ferenc, Szabó Gábor, Hozsvák Sándor, Kocsis Dezső, Tóth András, Téglás Kálmán, Hencz Gyula, Makai József, Németh Gergely, Nagy András, Tóth Benő, Gáspár Lajos, Tóth Dezső, Horváth István, Sári Zsigmond, Gál Lajos, Sári Zsigmond, Gál Lajos, Sári Gyula, Szabó Gyula, Eperjesi Márton, Csík Benő, Gál Dezső,

Szuh Miklós, Szalai Géza, Gál Lajos, Kovács István, Zajos Ernő, Hencz András, Berényi Gábor, Papp Béla, Suh András, Zajos Miklós, Hencz Gyula, Kiss Gyula, Kocsis András, Tóth Miklós, Rancsó Balázs, Rancsó Miklós.³

Plášťovica Csehországban

Zajos Ernő naplót is vezetett erről az időszakról. Ebből tudjuk, hogy együtt volt Zajos Sándorral, Tóth Benővel, Bordán Józseffel, Gál Lajossal, Szabó Miklóssal, Zajos Benővel, Hencz Gyulával és Kis Gyulával. Már az ógyallai várakozás is szörnyű volt. Ott be kellett várniuk a többieket a szomszédos falvakból. Október 24-én éjjel ketten (más faluból valók) megszöktek, az egyiküket vállon lőtték a másik embert

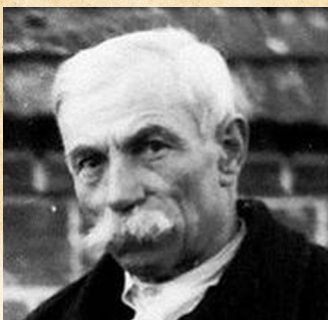
agyonverték, így többet senki sem próbálkozott a szökéssel. A bevagonírozás csak 25-én történt meg az orvosi vizsgálat után. Ógyalláról (Hurbanovo) Érsekújvár (Nové Zámky), Tábor és Cseszké Budejovicén (České Budejovice – Budweis) keresztül jutottak el Plášťovicébe. Budejovicére 27-én érkeztek, itt egy barakktáborban szállásolták el őket.

Október 29-e reményt hozott számukra. A délelőtti sorakozón bediktálták a neveiket, s „kartotékba” vették őket, a délutánin 60 embert választottak ki, akik hazamehettek. Sokan szerettek volna a hatvanas listán lenni. (A napló szerint „meg kellett kenni” a parancsnokot, hogy a hazamenők listáján rajta lehessenek.) A fúriek komisszári parancssal október 31-én hazautazhattak. Az ottmaradókkal mezőgazdasági munkát végeztek – ganéjozás, krumpliszedés. „Embervásárt” is tartottak. Jött a cseh gazda, s alaposan átvizsgálta a férfiak izomzatát. Zajos Ernő naplóbejegyzésében ezt írta: „Külsőre is úgy megnéztek, mint az eladó lovat!”⁴ Az utolsó bejegyzése november 25-i keltezésű – egy levél a drága szülőkhöz, melyben arról ír, hogy akárhogy, de ő hazamegy, még akkor is, ha a komisszárt nem sikerül megkenni.

Kocsis Dezsőt 1947-ben, 23 évesen a szüleivel együtt vitték el a csehországi Pecskebe (Pečky). Voltak, akik nagyon féltek a bántalmazásoktól, ezért szlovák újságot tartottak a kezükben, ki ne derüljön, hogy ők magyarok. Ünagymám ekkor már súlyos beteg volt, ennek ellenére őt is elvitték. - 25 fokos hi-

³ Obecny urad Chotin, Községi hivatal Hetény, 2003, október

⁴ Zajos Ernő naplója (kézírata) 1945-ből, a Villa Heten PT tulajdona

*Kocsis Dezső
édesapja
és édesanyja*

*Pečky
Csehországban*

degben, marhavagonokban szállították az embereket Zsehunyba (Žehuň). A vagonban az utazás során kályhát állítottak be, ázzal próbáltak fűteni kisebb-nagyobb sikerrel. A hosszú utazás és a nagy hideg még betegébbé tette a mamát. Ezt egy cseh orvos is igazolta a „kartotékba-vételkor”. Így rövid időn belül hazaküldték Komáromba, ahol Király és Pogány doktor urak egy hosszadalmasabb kezelésnek köszönhetően javítottak az állapotán. Dédipapának (Kocsis Dezső) azonban ott kellett maradnia Csehországban. Az új helyet nem tudta megszokni, ezért nagy titokban 1,5 év után ő is hazaszökött. Sokáig élt nyugtalanságban, bizonytalanságban, nem tudta, mi vár majd rá itthon. De szerencséje volt: nem keresték, megtalálta az „igazit”, megnősült, családot alapított, s azóta is itt él, Hetényben.

Kocsis Dezső hazaszökése után, már Hetényben

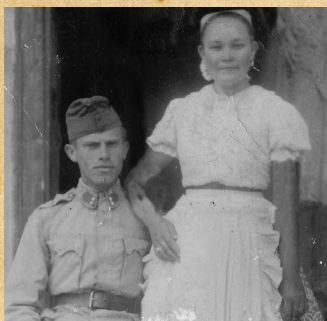
A hetényi ház

Horváth Sándor (1937) visszaemlékezéseiben elmondta, hogy akiknek volt levágni való malacuk, még a deportálás előtti éjszakán a szomszédok segítségével levágták, besózták, hogy elvihessék magukkal. Családját 1947. január 20-án vitték Podebrady és Meštec Králové környékére. Odaérkezve őket is „megtekintették”, mielőtt a gazdához kerültek volna. Nem minden gazda volt egy véleményen, voltak olyanok is, akik embertelennek tartották mindezt.

Vizikné Vörös Ilona (1943) szülei, Vörös István és Hencz Jolán is rajta voltak a deportáltak listáján. A fekete listára Varga Sándor üzletes helyett kerültek fel, akinek a boltja a Fő utca és a focipálya összekötő útjának a kereszteződésében volt. Éjfélkor jöttek értük a csendőrök. Bevagonírozták őket, majd Hradec Králové járásba kerültek. Egy szobában hárman éltek. Az édesanya ott lett ismét várandós, és egészséges fiúnak adott életet. Nehéz volt a két kicsi gyermekkel, ezért megpróbálták egy éjszakai autóbusszal elszökni. Az édesanya nagyon ideges volt, felfigyeltek rájuk, s a babakocsiban megtalálták az előre elkészített ruhákat is. Így visszavitték őket a gazdához. A következő évben megpróbálták előkészíteni legalább a kislány megszöktetését. A hetényi papa felutazott Hradec Královéba, ott az előre megbeszélt helyen találkoztak, s a papa el is hozhatta Hetényre az unokáját. Ilonka csak négy év elteltével láthatta ismét a szüleit, ez alatt az idő alatt „viszszatanult” magyarul.

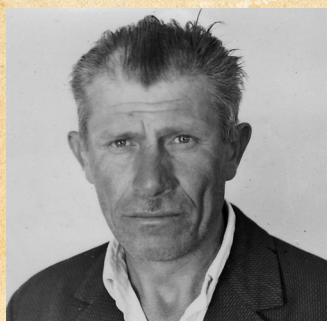
Horváth Sándor

A fiatal Vörös házaspár

Vörösné Hencz Jolán és férje, Vörös István

A nagypapáék a Kis utcában, egy hosszú házban laktak. Itt lakott még Fehérvári bácsi, Gál Margit és Buránszkyék is.

1946-ban Gál Lajos (22) és testvére Irén (19) a szüleik helyett mentek Katerinába. Állatokat kellett gondozniuk – hét tehénje volt az idős házaspárnak, Irén a háztartásban is besegített (takarított, mosogatott). Pár hónap elteltével megszöktek, Kolínból vonattal utaztak haza. Itthon a rokonok segítségével bújtak el, mivel féltek, hogy visszaviszik őket. (Katerinában volt még Domonkos Géza, Szuh András és Varga Béla is).

A kitelepítés első hivatalos értesítése falunkba 1947. április 10 – én érkezett meg. Csehszlovákia és Magyarország között 1946. február 27-én aláírt lakosságcsere-egyezmény⁵ lehetővé tette a csehszlovák kormány számára annyi magyar áttelepítését Magyarországra, amennyi magyarországi szlovák önként jelentkezik a Csehszlovákiába való áttelepítésre. Magyarországra ezen felül áttelepíthetők voltak azon személyek is, akik a Szlovák Nemzeti Tanács 33/1945 rendeletének paragrafusaiiban foglaltak alapján bűncselekményt követtek el.⁶ A lakosságcsere-program keretén belül 48 családot telepítettek ki Hetényről. Az önkormányzattól kikértük a kitelepítettek listáját, melyet Zajos Gyula és felesége Ilona, valamint Dékány György segítségével pontosítottunk, hogy a későbbiekben be tudjuk azonosítani, hol állt a házuk Hetényen. A hetényi kitelepítettek listáját a füzetecske végén olvashatják, kiegészítve azzal az adattal, hogy ma kinek a házhelye a terület.

A kitelepítési listán községünk tehetősebb családjai szerepeltek. A VII. cikely értelmében az áttelepített személyek ingatlanára vonatkozó tulajdonjog átszállt arra az államra, amelyet elhagytak. Az itt hagyott vagyonukért járt kártérítés, melynek összegét egy bizottság állapította meg. Nem járt kártérítés azonban az ingatlanok 50 hektárt meghaladó része után. Talán ezért is hallottuk az adatgyűjtés során nem egyszer, hogy: „Aranyat adtunk, szemetet kaptunk!”

A vagonírozás pontos időpontja 1948. április 9-ére volt kijelölve. A vonat április 11-én indult. Transzportszáma: A/B 12-6-15, szerelvéyszám: MA.268.⁷ (Érdekes volt hallanunk, hogy a hetényi állomáson rakodtak be a deportált

⁵ <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/dokument/XVI46.htm>, 2013.november 10.

⁶ SZARKA, László. A szlovákiai magyarok kényszertelepítései emlékezete 1945 – 1948, Visszaemlékezések, tanulmányok, dokumentumok, MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató intézet, Kecskés László Társaság, Komárom, 2003, PRINT-KOM 2000KFT., ISBN 963 508 392 0, ISSN 1785-0983, s. 17

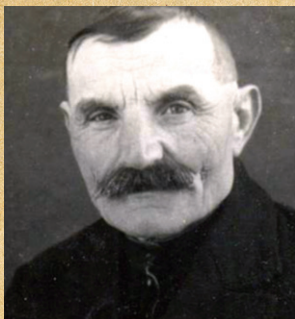
⁷ Zajos Ernő kézírata, Ünnepi beszéd a kitelepítések 50 évfordulójára, 1997. Április 12, Villa Heten PT tulajdona

nagysallóiak – Tekovské Lužany – több mint három napig. A település kb. 70 km-re fekszik Hetényről).

A dédmamámékat, Hencz Gizelláékat (1920) a betegség és egy szlovák tanító közbenjárása mentette meg a kitelepítéstől. Dédi megbetegedett, katonát ültettek az ágya mellé, nehogy elszökjenek. Orvost hívtak, aki megsúgta, próbáljanak a 6 és 3 éves gyerekekkel sós kávét itatni, mert attól ők is betegek lesznek. Ez meg is történt, mégis pakolniuk kellett. Ekkor jött a szlovák iskola igazgatója, aki ismerte mamáékat és a községnél „verte az asztalt”, hogy jó magyarokat nem vihetnek el. Dodek igazgató úrnak köszönhetik mamáék, hogy visszapakolhatták a házra a már leszedett cserepeket. Rancsóné Hencz Gizella szülei és húga nem menekült meg a kitelepítéstől. Hencz Balázst, Baranyai Etelt és lányukat,

*Rancsó Dezsőné
Hencz Gizella 1947-ben*

*Hencz Balázs
(1887–1959)*

*Baranyai Etel
(1894–1969)*

*Sarokné Hencz Etelka
(1923)*

Etelkát Móra telepítették ki egy sváb család rozoga viskójába. Az ottani magyarok nem szívesen fogadták őket, csúfolták, bűdös telepeseknek nevezték az oda telepítetteket. (Ez is bizonyítja, hogy nagyon nagy volt a politikai nyomás és a ferdítés, hiszen míg az itteniek csak azt tudták, hogy a magyar nem kívánatos ember, addig a magyarországi magyarok azt gondolták az oda telepítettekről, hogy nácik, fasiszta bűnösök.) Etelkának szerencséje volt. Megismerkedett Sarok Károllyal, aki vőlegénye, később férje lett. A lakodalomra, melyet Móron tarthattak csak, már mehettek a Hetényben maradók, de csak külön engedéllyel. Az ötvenes évek vége felé enyhült egy kicsit a helyzet,

A móri ház udvarán

ekkor már nagypapámék és a nagynéném is meglátogathatták a nagyszüleit Mórón. Addig jóformán alig hallottak valamit a rokonokról.

Dékány György (1943) keresztapját és annak fiát családotul (Gál Dezső,

1928) telepítették ki.⁸ Az akkor alig hatéves gyermekben mai napig elevenen él a kép, amikor a keresztszülők minden mozgítható vagyona nagy faládákba volt csomagolva, s mindenki csak sírt. Helyükre egy nagyon szegény család érkezett. A visszaemlékezésekből megtudtuk, hogy olyan szegények voltak, hogy csecsemő gyermeküket a földre rakták le az udvaron. Gyuri bácsi és szülei a szemközti házból figyelték, hogyan foglalják el az idegenek a szép házat, s hogyan megy az tönkre, mert az érkezőknek nem volt pénzük a fenntartására.

Dékány György

Iskolánkba beszélgetésre hívtuk Vörös Lajos bácsit (1930), aki megélte a hetényi levették elhurcolását. A beszélgetésből kiderült, hogy Lajos bácsi házából is költöztettek ki családokat, helyükre szlovákokat hozva.⁹ Nagyon fontosnak tartjuk kiemelni, hogy míg az itteni magyaroknak nem volt választásuk – ha megkapták a fehér lapot, menniük kellett –, addig a magyarországi szlovákok önként válalhatták az áttelepülést. A hozzánk kerülteknek sem volt rálátásuk, milyen politikai háttere van akár a lakosságcserének, akár az áttelepítéseknek. Vörös Lajos elmesélte nekünk, hogy házuk hátsó részébe is költöztettek egy szlovák férfit, akit ők, fiatal fiúk csak „Buggy-buggy bácsinak” hívtak, mivel a bácsi csak a galambjaival beszélgetett, melyeknek folyton „bugy-bugy”-ozott. Megtudtuk

⁸ Dékány György (1941) visszaemlékezései, lejegyezve 2013. november 10-én

⁹ Vörös Lajos beszélgetés, lejegyezve 2014. március 13-án

továbbá azt is, hogy minden ember féltette a házát, mert az a szóbeszéd járta, hogy idegenek járnak a falut, s kiválaszthatják, melyik házba szeretnének beköltözni. Volt egy eset, amikor a hentesüzlet előtt álldogált egy idegen bajszos, csizmás, idősebb férfiember, aki nagyon nézelődött, erre a suhanc Vörös Lajos hentesbárddal a kezében kirohant a boltból, s elzavarta a férfit. „Jó ideig nem is aludtam nyugodtan, félttem, hogy minket is elvisznek bosszúból. Az első héten a szüleim még bújtattak is” – mesélte.

Az egyik adatközlőnk elmondta, hogy a magyarországi városok utcáit hangosbemondó járta, s hirdette, hogy itt „...kolbászból van a kerítés...”. Ez azonban nem azt jelentette, hogy jó soruk volt. Példa erre a községünkbe betelepített két szlovák – a Vizik és a Horváth – család rövid története is. Vizikék Békéscsabáról jöttek, de eredetileg nem Hetényre. A falu, ahová mentek volna, nem fogadta őket – már nem tudni milyen okból, így három napi vára-

A Vizik házaspár Békéscsabáról (Vizik János és Graskó Dorottya)

kozás után az érsekújvári vasútállomásról Hetényre jöttek, s itt kaptak szállást a szövetkezet udvarán, egy istálló mellett.¹⁰

A Horváth család Romániából, Erdélyből¹¹ származott, Egerben élt, majd az édesapa halála után egyre nehezebb lett az életük, folyamatosan költöztek. A legkisebb fiú alig 16 évesen kiszökött Németországba. Az özvegyasszonynak a másik két gyermekével el kellett mennie, így kerültek Hetényre. Tóthné Horváth Ilonka néni elbeszéléseiből megtudtuk, hogy nagyon nehezen fogadták be őket a falubeliek, ahol csak lehetett, megalázták, lenézték őket, elfordították a fejüket, nem fogadták köszönésüket. Ők igazá-

ból semmit sem értettek az egészből. Helyzetük csak akkor változott meg, amikor Ilonka néninek hetényi udvarlója akadt, akihez aztán feleségül is ment. Tóth Benő Csehszágba volt deportálva, tehát saját bőrén tapasztalta hogyan bánnak az idegenekkel, ha gonosznak hiszik. Benő bácsi ezért fogta a család pártját és mert megtetszett neki a lányuk, Ilonka, aki később a felsége lett. A fiatal házaspár az ötvenes években még színdarabban is játszottak – a Liliomfi-ban – melynek bevételét a helyi sportszervezet kapta meg, hogy mezeket vásárolhassanak a focistáknak. Ilonka néni szerint, ez volt az a pillanat, amikor ő is hetényi lett a hetényiek szemében. Csak jóval később, a Hetényen eltöltött

¹⁰ Vizikné Vörös Ilona (1943) visszaemlékezései (szerzők, 2012. augusztus 10.)

¹¹ Tóthné Horváth Ilona (1938) visszaemlékezései (szerzők 2013. október 20., Hetény)

Horváth Ilonka és Tóth Benő

évek alatt jött rá Ica néni, hogy a Surd melletti község sváb ajkú lakosaival is embertelenül bántak koholt bűnök miatt.

1998-ban Hetény község hazahívta a kitelepítettek s deportáltak még élő hozzátartozóit. Emlékezni hívtak mindenkit, s biztosítani afelől, hogy „Míg az élet fénye ég a gyökerek el nem szakadnak!” Koppánymonos-torban is emlékeztek. Elkészült a Sor-

sok c. film, melyben a sok megszólaltatott között hetényiek is beszélnek meghurcoltatásairól. A Kecskés László Társaság gondozásában, Szarka László szerkesztése alatt megjelent kiadványban szintén szerepet kaptak lakosaink, hogy elmondják emlékeiket a múlt e szomorú időszakáról. Érdekes volt látnunk, hogy néhányan közülük nem vállalták a nevüket. Sőt, voltak olyanok is, akik a nyilatkozás lehetőségét is elutasították. Tapasztalatból mondhatjuk, megértjük őket, hiszen a riportok alatt nem egyszer kerültek elő könnyet fakasztó emlékek, melyek az ember lelkéig hatoltak.

2003-ban iskolánk diákjai elkezdtek feldolgozni a hetényi kitelepítettek

A hetényi kitelepítési emléktábla

történetét. Készült egy rövidfilm, amelyben Fekete Andrásné Gál Eszter és Sebőkne Szalai Margit történetét mesélik el, akik felnőttként élték át ezt az időszakot. A gyermek azonban másképp látja a világot. Ezt bizonyítja Szabó Mária története is, melyet unokája jegyzett le, s adott át nekünk.

Az egyik legmeghatóbb történet Marika (Szabó Mária, 1943) nénié: „Alig csendesedett el a falu a világháború utáni borzalmaktól, máris következett a másik csapás. 1945 februárjában jött a hír a csehországi közmunkáról. Mi 1947 szeptemberében tudtuk meg, hogy rajta vagyunk a listán. A csendőrök felszólították a szüleimet (Szabó István, 1909; Szabóné Hencz Mária, 1911) hogy pakoljanak, másnap jön az autó értünk, s visz Komáromba, majd onnan Csehországba. Marhaszállító vagonokba rakták az embereket.” A legkisebb leány, Marika (Szabó Irén, 1941; Szabó Mária, 1943) azonban a tömegben elbolyon-

Szabó István és Mária

gott, nem találták sehol. Az édesapa a vonat elé feküdt azzal, hogy a vonat addig nem indulhat el, amíg a leány meg nem lesz. Csendőrök, katonák is keresték, míg végre a Singellőben megtalálták. A kislány azt mondta, hogy a golyával menek messzire, elköltöznék télire, de tavaszra visszajönnek ők is meg a golya is. Visszajöttek, igaz, de két tavaszra rá, s azóta is itt élnek, s vallják, az embereknek szeretniük kell egymást. Megbékélésre van szükség, amely az egymás iránti tisztelet alapján a múlt bűneinek feltárásával, az azzal való szembenézéssel történhet meg. A meghurcolt családoktól nem kértek bocsánatot, nem kaptak kártérítést – azzal indokolva, kártérítés az állam polgárainak jár – ők pedig hontalanok voltak.

Zárszó

Az eltelt időszak alatt pontosítottuk a kitelepítettek listáját Dékány György, Zajos Gyula és Ilona segítségével. Jelenleg Hetény térképén dolgozunk. Szeretnénk feltüntetni és digitális formában megörökíteni azokat a házakat, amelyekből elvitték a családokat. Próbálunk olyan embereket felkutatni (tudósokat, művészeket), akik valamilyen formában foglalkoznak a témával. Így jutottunk el Vitéz Nagy János László fafaragóhoz, aki a magyar történelem jelentős pillanatait örökíti meg fába vésve. Fametszete, a Kitelepítések Hetényről elnyerte tetszésünket. Kun Ferencz úrnak köszönhetően sikerült kapcsolatba lépniünk Major Zoltán budapesti tanáremberrel is, akinek egyik novellájában szinte dokumentumértékű adatok találhatók a kitelepítésekről. (Egy kóborló a Nebo-hegy szivárványa alatt, Esszéisztikus mozaikok egy értelmiségi életből című művei.) Major Zoltán édesanyja szentpéteri lány volt, akit 16 évesen elhurcoltak Németországba „ködösítésre”, majd 9 hónap elteltével kalandos körülmények között hazatért, s Hetényre jött férjhez.

Összegzés

Személyes érintettség miatt is kezdtünk el ezzel a témával foglalkozni. Látjuk, fontos állomása ez a magyarság történelmének, amely érzékenyen érint

még most is nagyon sok családot. Nekik ajánljuk dolgozatunkat, nekik, akik nem tagadták meg nemzeti hovatartozásukat.

Zárszóként Kocsis Dezső egy mondatát idézzük, mely szolgáljon tanulságul mindnyájunknak, s legyen főhajtás minden család előtt, akik megélték a kálváriát:

„Ezt ne felejtsek el, emlékezzenek rá mindig, hogy mit szenvedtek a szülők, csak azért, hogy magyarok. Az akkori politika áldozatai lettünk. A gyerekek mindig figyelembe vegyék, hogy ez megtörtént, s azon legyenek, hogy soha az életben ne történjen meg ez az emberiséggel!”

Tisztelettel:

Androvics Franciska és Rancsó Dorottya,

9.o., Tarczy Lajos AI Hetény

Felhasznált irodalom:

SZARKA, László. A szlovákiai magyarok kényszertelepítései emlékezete 1945 – 1948, Visszaemlékezések, tanulmányok, dokumentumok, MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató intézet, Kecskés László Társaság, Komárom, 2003, PRINT-KOM 2000KFT., ISBN 963 508 392 0, ISSN 1785-0983, s. 17

POPÉLY, Árpád.: A szlovákiai magyarság deportálása, 2013.10.1., www.mtaki.hu/data/files/246.pdf

Deportáltak és kitelepítettek névsora. Obecný úrad Chotín, Községi hivatal Hetény, 2003, október

Erneczné Csintalan Gizella (1927) visszaemlékezései, 2014. szept., Villa Heten PT Zajos Ernő(1921) naplója az 1945-ös esztendőből. Kézirat, a Villa Heten PT tulajdona Zajos Ernő kézirata. Ünnepi beszéd a kitelepítések 50. évfordulójára, 1997. április 12., a Villa Heten PT tulajdona

Dékány György (1943) visszaemlékezései, lejegyezve 2013. november 10-én Vizik Ilona (1943) visszaemlékezései, lejegyezve 2012. augusztus 10-én a szerzők által Tóthné Horváth Ilona (1938) visszaemlékezései, lejegyezve 2013. október 20-án, Hetényen, a szerzők által

Szabó Mária visszaemlékezései (1943), lejegyezve 2013. április 15-én, Hetényen, jegyzet készítője. Szabó Márk unoka, a Tarczy Lajos AI 9. o. tanulója (2012/13-as tanév) Zajos Gyula és Ilonka visszaemlékezései, lejegyezve 2013. novemberében Vörös Lajos visszaemlékezései (1930), lejegyezve 2014. március 13-án, Hetényen

Internetes hozzáférés:

<http://www.kislexikon.hu/deportalas.html> (2013. 10.10)

<http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/dokument/XVI46.htm> (2013. 11. 10)

Kitelepítettek, 1948. április, Hetény

1. Major Mihály, Major Zoltán, felesége Majorné és mamájuk Kapásné (a házukba Szarvas András jött)
2. Komjáti Dezső, felesége Hencz Lídia, mamájuk Komjátiné (Téglás Róbert autójavitója, Dulai Pál)
3. id. Fóris Lajos, felesége Hencz Juliánna, leányuk Margit, ifj. Fóris Lajos, felesége Major Irén, leányuk Irén, (Mokos János)
4. Péczy Gyula, édesanyja Péczy Gizella és mamájuk (Mezeiék, Tóth Pál jött oda)
5. Kocsis Dezső, felesége Kocsisné, fiuk Kocsis Kálmán (Szokola Mihály)
6. id. Zajos András, leánya Zajos Mária, ifj. Zajos András, felesége Komjáti Lídia, fiuk Zajos Zoltán (Fortuna Pál)
7. Nagy Dezső és felesége
8. Rancsó Lajos, felesége Csintalan Gizella, fiuk Rancsó Lajos (Szabó Lajos lakik, Opóczki ház)
9. Tanka András és fia Tanka Benő (Vörös Lajos lakik, Petrina ház)
10. Kocsis Lajos és felesége (Lucza Sára lakik, Zsivcsák Berta ház)
11. Szabó Benő és felesége Gelle Gizella, gyermekeik Szabó Gizella, Lajos, László (Szluca Pál lakik)
12. Hencz Balázs és felesége Baranyai Etel, lányuk Hencz Etel (családjuk lakik a házban – Gál Miklós)
13. Némethné Hencz Juliánna, fia Németh Gyula, felesége Gelle Erzsébet, Németh Miklós, felesége Sárai Eszter, Németh Zoltán, felesége Gábor Eszter (Szkaliczki János)
14. Rancsó Lajos, felesége Major Eszter, fia Rancsó Lajos, leányuk Rancsó Ida (az udvarban Rancsó Dezső lakik a hátsó részben, Smaho István)
15. Hencz Lajos és felesége György Eszter, fia Hencz Lajos (Varga György, Csuli)
16. Gál András, felesége Németh Mária, leánya Gál Irén, Kosdi Sándor (Zsuzsa András)
17. Major András, felesége Majorné (Styk Imre)
18. Pintér Lajos, felesége Kósa Juliánna, fia Pintér Lajos, leánya Irén (autójavitó Marcinkó, Záhorsky Pál)
19. Keszeg Vilmos és felesége, leányuk Margit
20. Czibor András és felesége Csintalan Irén, (Mokos György)
21. Baranyai István és felesége Czibor Mária (Mokos János)
22. Kocsis Lajos, felesége Gál, fia Kocsis Lajos és felesége Baranyai Lenke (Táltos udvar, Perza György)
23. Gálné Udvaros Eszter, fiai Gál Zoltán és Elek (Ocován Mária)
24. Gál Balázs, felesége Csintalan Lídia, leányuk Eszter (Rohácsék Jutka, Likér Pál)
25. Szalai János és felesége, leányuk Margit (Kocsis Sándor lakik)
26. Zajos János és felesége, fia Sándor és felesége Kocsis Klára, leányuk Zajos Gizella és Margit (Kiss Zsuzsanna lakik, Zsibrita András)

27. Zajos Balázs és felesége, fiaik Miklós, Dezső, Zoltán, lányaik Ilona és Gizella (Dékány Lajos, Pluhár György)
28. Gál Vince és felesége, leánya Gál Etel és leánya Németh Edit (Zsilinszki István)
29. Gál Lajos és felesége Dékány Eszter, fia Gál Dezső, felesége Zajos Irma, leányaik, Gál Irma és Zsuzsanna
30. Szalai János és felesége Sári Juliánna és unokájuk Szabó Zoltánné Kiss Gizella, 2x és 8 hónap volt (Varga András, Tóth Irén)
31. Major András és felesége Fekete Mária, leánya Major Eszter és férje Major Dezső (Stankó János)
32. Pintér Dezső és felesége György Klára, gyermekeik Pintér Zoltán, Ida Dezső (a ház le van bontva, Takács István)
33. Baranyai Balászné Major Irma és leánya (Ocsován Mária)
34. id. Zajos Benő, ifj. Zajos Benő. Legifj. Zajos Benő (a házuk Stanko Zsófi háza mellett volt, most le van bontva, Mednászki)
35. Domonkosné Sári Zsófia és fia Domonkos Miklós és felesége Szabó Margit és fiuk Domonkos Dániel (Horváth Sándor udvarában laktak)
36. Henczné, fia Hencz Lajos, leánya Czékusné Hencz Eszter, unoka Czékus Eszter (Markacz Miklós udvarában laktak, Vizik János)
37. Szabó Miklós, felesége Kocsis Juszttina, leányuk Etel és Ilona (Vida Zoltánné lakik, Záhorszky Mihály)
38. Sári István, felesége Rancsó Zsófia, gyermekeik Sándor és Irén (a vidéki épített, Mazán)
39. Szuh Miklós és felesége Gere Klára, gyermekeik Gizella és Miklós (Dufekné, Dobrocsi)
40. Szabó Zsigmondné, fia Szabó Miklós és felesége Rancsó Klára, leányuk Eszter (a ház le van bontva, Mekis János)
41. Szabóné Németh Mária, fia Szabó Sándor és felesége Nagy Irén (a házban Németh Jenő, Mazán Pál)
42. id. Szalai Lajos és felesége Kiss Zsófia, fiuk ifj. Szalai Lajos és felesége Sári Juliánna (Gercsi János)
43. Pécsi Lajos és felesége Szabó Eszter, fiuk ifj. Pécsi Lajos és felesége Gál Ilona, leányuk Pécsi Ilona (Krén Tibor lakik)
44. Pécziné Szabó Erzsébet, fia Pécsi Lajos és felesége Csík Juliánna, szintalan Sándor (a házban Nagy Vilmos, Zsibrita)
45. Baranyai Dezső és felesége Fekete Juliánna, gyermekeik Dezső és Gizella (Lucza Imre, Mikle András)
46. Baranyai Miklós és felesége Szuh Eszter, leányuk Irén, (a házban Szabó Attila lakik, Kocicki Pál)
47. Csintalan Gyula és felesége Erzsébet, gyermekeik Erzsébet, Etelka és Gyula (Csintalan Ilonkával laktak egy udvarban, Kocsis János)
48. Jakab Gábor

ISBN 978-80-971731-4-2

9 788097 173142